

Fagplan for kunst og håndverk (60 studiepoeng)

Studiet bygger på studieenheten kunst og håndverk i Rammeplan og forskrift for 4-årig allmennlærerutdanning, fastsatt av departementet 03.04.03. Fagplan for kunst og håndverk vedtatt i avdelingsstyret 28.05.03.

Fagplanen gjelder for studieåret 2003/2004.

FAGPLAN FOR KUNST OG HÅNDVERK (60 STUDIEPOENG).....	1
INNLEDNING	1
MÅL - MÅLOMRÅDER.....	3
ORGANISERING OG ARBEIDSMÅTER	5
VURDERING.....	8
PENSUM.....	9

Innledning

Kompetanse

Studiet kan tas som fjerde år av allmennlærerutdanningen og som videreutdanning for allmenn-, førskole- og faglærere (gjelder ikke faglærere i forming/formingsfag og/eller formgiving, kunst og håndverk). På grunn av faglig overlapping kan studiet ikke tas som del av faglærerutdanning i formgiving, kunst og håndverk, men kan brukes som faglig opptaksgrunnlag til denne lærerutdanningen. Av samme årsak gir årsstudiet i kunst og håndverk i kombinasjon med faglærerutdanning i formgiving, kunst og håndverk, ikke uttelling i en cand.-mag. grad. Studiet gir imidlertid 30 studiepoeng/10-vektalls uttelling i en adjunktkompetanse.

Opptakskrav

Bestått 180 studiepoeng/60 vektall allmennlærerutdanning eller bestått førskole- eller faglærerutdanning. Eventuelle ledige studieplasser kan tildeles andre søkere. Disse må ha generell studiekompetanse eller realkompetanse. Studiet gir lærerkompetanse bare dersom det tas som del av lærerutdanning eller som videreutdanning for lærere.

Omfang

Studiet har et omfang på 60 studiepoeng og er organisert som heltidsstudium over ett studieår.

Om kunst og håndverk

Kunst og håndverk er et kunst- og kulturfag, et uttrykks- og kommunikasjonsfag, et erkjennelses- og dannelsesfag og et praktisk ferdighetsfag. Fagets kulturelle referanse er menneskets skapende arbeid i materialer slik det har nedfelt seg som kunst, arkitektur, design, håndverk og kunsthåndverk til ulike tider og i ulike kulturer. Kunst og håndverk har stor samfunnsmessig betydning. Den visuelle og materielle kulturen danner både fysiske, estetiske og verdimesse rammer for menneskenes liv.

Utøvende og skapende arbeid står sentralt i faget. Med utgangspunkt i en opplevelse, et behov, en idé eller en problemstilling arbeides det med å gi disse form og konkret uttrykk i materialer. Kunnskap om kulturarven og om samtidens kulturelle ytringsformer er viktig grunnlag for faget. Kunst og formkultur er viktig for å oppleve og forstå seg selv i et historisk-kulturelt perspektiv, utvikle identitet og se sammenhengen mellom fortid, nåtid og framtid og mellom seg selv og andre.

Kunst og håndverk som fag/fagområde i opplæringsystemet

Fagområdet kom inn som fag i grunnskolen sist på 1800-tallet. De tidligere ferdighetsfagene sløyd, tegning og håndarbeid ble i 1960-årene slått sammen til ett fag, forming. Det ble lagt stor vekt på barnets egne tanker, behov og skapende arbeidsmåter. De personlighetsutviklende og dannende aspekter i faget var tydelige. 1970- og 1980-årene var preget av en bevegelse fra individuell personlighetsutvikling til samfunnsmessig orientering og bevisstgjøring. Den visuelle og materielle kulturen fra ulike steder og tider ble i økende grad trukket inn i faget som referanse og lærestoff. Fra 1997 har faget fått navnet kunst og håndverk. Læreplanverket understreker at den estetiske dimensjon skal vektlegges i alle fag.

Faget gjenfinnes som formingsvirksomhet i barnehagen og som valgmulighet i videregående opplæring i studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag, og i studieretningen formgivingsfag. Videregående opplæring rommer også enkelte praktiske yrkesfag som er i slekt med faget. Utdanning på høgre nivå gis på avgrensede områder under ulike fagbetegnelser innen det statlige universitets- og høyskolesystemet. Fagområdet inngår dessuten som tilbud i frivillige kommunale musikk- og kulturskoler, i linjer på folkehøgskoler, i voksenopplæring og kursvirksomhet.

Kunst og håndverk i lærerutdanningen

Faget gis som forming i førskolelærerutdanningen og som 3-årig faglærerutdanning under betegnelsen formgivning, kunst og håndverk og som del av 4-årig faglærerutdanning i praktisk-estetiske fag. Faget gis også som bachelor- og mastergradstudier. Studenter som har utdanning fra statlige kunsthøgskoler, kan oppnå undervisningskompetanse gjennom praktisk-pedagogisk utdanning.

Fagområdet har i alle år inngått i allmennlærerutdanningen med skiftende navn, struktur, omfang og arbeidsmåter. Lærerutdanningen har reflektert didaktisk utvikling og endringer i grunnskolens fag.

Mål - målområder

Målområdene skal sikre et vekselspill mellom teoretisk kunnskap, faglig utvikling, erfaring fra praksis og didaktisk refleksjon. Studentenes skapende arbeid, kulturstoffet og de didaktiske komponentene ses i en helhetlig sammenheng. Det inngår fordypningsoppgaver i studiet. Målområdene omfatter kunnskap om barn og unges estetiske læring og utvikling og kunnskap om kulturelle faktorer som inngår i utviklingen av barn og unges identitet, formspråk og kreativitet. Fagdidaktikken tar opp sammenhengen mellom faglig og didaktisk kunnskap og refleksjon over praksis.

Faglig og fagdidaktisk kunnskap

Innholdet består av delområdene praktisk-estetisk skapende arbeid, fagdidaktikk og kunst og formkultur. Målområdene omfatter kunnskap om og erfaring i ideutvikling og framstilling av to- og tre-dimensjonale uttrykk i ulike materialer og uttrykksformer. Eget arbeid relateres til uttrykk i kunst og kultur med refleksjon rundt barns arbeid med to- og tredimensjonal form. Det praktisk-estetiske arbeidet vil omfatte tegning/maling, tekstil, harde og plastiske materialer. Forhold knyttet til forbruk belyses i et miljøperspektiv, vedlikehold, ressursbevaring og ressursutnytting er aktuelle aspekter. Målområdene omfatter studier av kunst og formkultur som grunnlag for å oppleve og forstå ulike tiders og kulturers uttrykksformer, og se seg selv og andre i en historisk og kulturell sammenheng. Det utgjør den kulturelle forankringen for egen skapende virksomhet, gir perspektiv på egen faglig utvikling og fagets utvikling, og bidrar til oppbygging av et forråd for de valg en som lærer må gjøre i undervisningen.

Studenten skal

- ha kunnskap om kunst og formkultur og om fagets innhold og metoder;
- ha kunnskap om fagets lærings- og erkjennelsesformer, knyttet til estetisk og praktisk skapende virksomhet;
- kunne bruke ulike materialer, redskaper og teknikker i skapende arbeid med to- og tredimensjonale uttrykksformer og se faglige valg i et miljø- og ressursperspektiv;
- tilegne seg erfaring med IKT til innhenting av kunnskap og informasjon, som verktøy i ideutvikling og i kreative prosesser og som presentasjonsverktøy;
- kunne foreta hensiktsmessige materialvalg, organisere verksteder og vedlikeholde aktuelle verktøy for undervisning;
- ha erfaring med faglig utviklingsarbeid;
- anvende kreative prosesser, utvikle egne idegrunnlag og kunne visualisere ideutvikling;
- kunne skille mellom og anvende uttrykksformer som naturalistisk, ekspressivt og abstrakt i eget arbeid;
- bruke estetiske virkemidler knyttet til enkel fargeteori og komposisjon;
- forstå og anvende grunnleggende begrep innen form, farge, volum, rom, dekor og tekstur;
- gjøre rede for hovedretninger innen norsk og europeisk kunst, arkitektur og stilhistorie fra renessansen til i dag og i noen grad sette enkeltverk inn i en kunsthistorisk sammenheng;
- anvende enkel bildeanalyse, funksjonsanalyse og kommunikasjonsteori i møte med ulike to- og tredimensjonale uttrykk og sjangre.

Å være lærer i kunst og håndverk

Målområdet omfatter arbeid med gjeldende læreplan for grunnskolen, planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisningsforløp. Studiet innebærer utvikling av fagdidaktisk kompetanse i sammenheng med formidling i faget. Arbeid med å utvikle den estetiske dimensjon i skolen er sentralt.

Studentene skal

- kunne bruke teoretiske kunnskaper og praktisk erfaring i planlegging og gjennomføring av opplæring i kunst og håndverk;
- kunne veilede og vurdere elever med ulik bakgrunn i utviklingen av visuell kompetanse og i arbeidet med materielle uttrykksformer;
- kunne bruke allsidige opplevelser og inntrykk som impuls for veiledning og tilrettelegging av elevenes skapende arbeid;
- kunne bruke fagets virkemidler i praktisk opplæring innenfor hovedområdene bildekunst, skulptur og bruksform;
- kunne stimulere elevene til å bruke opplevelser og inntrykk som impulser for praktisk skapende arbeid;
- kunne gjøre rede for hvordan lek og skapende arbeid kan gi estetisk opplevelse og fungere som uttrykks-, lærings- og erkjennelsesredskap;
- kjenne til sentrale teorier om barn og unges to- og tredimensjonale formspråkutvikling;
- kunne redegjøre for hovedtrekk ved fagets historie, idegrunnlag, innhold og metode og generell del i gjeldende læreplanverk for grunnskolen;
- tilegne seg kunnskaper om persepsjon, kreativitet og skapende prosesser;
- tilegne seg kunnskaper om vurderingsformer i faget.

Samhandling og refleksjon

Målområdet innebærer arbeidsprosesser som dreier seg om å møte, oppleve, uttrykke, reflektere og samarbeide.

Studenten skal

- kunne utvikle, visualisere, vurdere og dokumentere egen skapende prosess fra idé til ferdig form eller produkt;
- kunne ivareta den estetiske dimensjonen i tverrfaglige tema- og prosjektarbeider i skolen;
- kunne initiere faglig samarbeid og bruke kunst og håndverk både som regifag og som støttefag i tverrfaglige tema- og prosjektarbeider;
- ha ferdigheter i allsidig formidling av kunst og formkultur.

Forsøks- og utviklingsarbeid - fordypningsoppgave

I kunst og håndverk fordypning vektlegges utforskende og praktisk skapende arbeid innen et selvvalgt område. Fordypningsoppgaven skal være basert på erfaring og kunnskap tilegnet i studieåret.

Utgangspunktet for arbeidet kan være et interesseområde/tema eller et målområde knyttet til et eller flere materialer, teknikk/utstyr, estetiske virkemidler. Eget skapende arbeid og tilhørende skriftlig referansemateriale knyttes til fagteoretisk og fagdidaktisk refleksjon.

Studentene skal

- vise evne til å avgrense, problematisere og innhente kunnskap om et fagområde og arbeide systematisk med et materiale og velge hensiktsmessige metoder;
- utvikle selvstendighet og modenhet gjennom begrunnede valg i prosessen;
- vise evne til estetisk vurdering;
- kunne dokumentere og presentere forsøks- og utviklingsarbeid systematisk og estetisk;
- kunne dokumentere fagteoretiske og fagdidaktiske kunnskaper og refleksjon.

Organisering og arbeidsmåter

Hoveddelen av studiet er karakterisert av skapende og undersøkende arbeidsformer der både ulike kunnskapsformer, tankeprosesser og praktisk handling, sansing og opplevelser inngår. Det legges vekt på egen skapende virksomhet og estetisk vurdering i en pedagogisk/didaktisk sammenheng.

Arbeidsformene kan være mer spontane, analytiske og systematiske. Vurdering og veiledning er en viktig del av arbeidsprosessen. Oppgavene utføres individuelt og/eller i grupper. Studentene skal skriftlig dokumentere egne arbeidsprosesser med teoretiske drøftinger, refleksjoner, vurderinger og valg.

Studiet består av fellesenheter og individuell fordypningsoppgave.

Organisering

Studiet er organisert i flere fagperioder. Arbeidsoppgavene i faget er direkte knyttet til disse. Vårsemesteret avsluttes med en fordypningsoppgave som også er eksamensoppgave (se avsnittet "Vurdering"). Praksisopplæringen i studiet er tre uker med for- og etterarbeid og vil bli lagt til vårsemesteret. Studiet gir en tilnærmet lik vektning av skapende arbeid med to- og tredimensjonale uttrykk med varierte organiserings- og arbeidsmåter.

Arbeidsmåter

Studentene skal selv ta ansvar for egen læring og utvikling, og alle har et felles ansvar for samarbeid i større og mindre grupper. Ideutvikling basert på en søkende og åpen arbeidsform står sentralt.

Praktisk-estetisk skapende arbeider står i sentrum for undervisningen. Med undervisning menes her forelesninger, praktiske innføringer, faglig dialog, veiledning og vurdering. Den faglige dialogen gir i seg selv en vesentlig kompetanse. Denne kompetansen er et viktig grunnlag for utførelsen av studentenes praktisk-estetiske skapende arbeider, og forutsetter stor grad av tilstedeværelse i verksteder og aktiv deltakelse i undervisningen.

Utdanningen er i stor grad basert på at læringen foregår sammen med andre. En slik læreprosess krever samvær og samarbeid over tid. Det forutsettes derfor at studentene i hovedsak er tilstede i undervisningen og er kjent med kunnskapsinnholdet i denne.

Det er viktig å ivareta det spesifikke ved fagområdet – vekselspillet mellom estetisk skapende handling, kunstfaglig teori og kulturell referanse.

Arbeidsformer kan være:

- forelesninger, individuelt studium;
- faglige innføringer, demonstrasjoner, verkstedarbeid;
- gruppearbeid, prosjektarbeid;
- feltstudier, utstilling;
- varierte presentasjoner og dokumentasjonsformer.

Arbeidsformene er en sentral del av utdanningen og reflekteres gjennom krav til obligatorisk deltakelse i deler av undervisningen og er i henhold til arbeidskrav. Dette forutsetter i hovedsak verkstedarbeid under veiledning, men også analyse, drøfting og vurdering individuelt og i samspill med medstudenter og lærere.

Det praktiske arbeidet vil i hovedsak være individuelt arbeid, men gruppearbeid vil også være aktuelt. Det kan også gjennomføres eksemplifiserende studier i fellesenheter f.eks. ved at studentene arbeider med forskjellige teknikker og materialområder innen samme oppgave/tema. Studentgruppen fungerer da som en helhet der den samlede erfaring deles.

Studentene skal utforme utstillinger og presentasjoner både av egne arbeider og varierende referansemateriale.

Bruk av lokalmiljø, utstillinger, gallerier og museer inngår som feltstudier. Studiereiser kan arrangeres.

Obligatorisk tilstedeværelse og arbeidskrav

Obligatorisk tilstedeværelse i undervisningen

Studiet omfatter følgende undervisnings- og veiledningssituasjoner der det er krav om tilstedeværelse og aktiv deltakelse:

- faglige innføringer og demonstrasjoner;
- felles faglige drøftinger og vurderinger underveis og til slutt i forhold til studieoppgaver;
- erfaringsinnhenting i verksted og laboratorier;
- ekskursjoner med faglærer til stede;
- obligatorisk individuell veiledning knyttet til oppgaver gjennom studieåret;
- forberedelse, planlegging, gjennomføring og etterarbeid av praksisopplæring.

Se undervisningsplanen for nærmere informasjon.

Sykdom fritar ikke for tilstedeværelse og aktiv deltakelse i undervisnings- og veiledningssituasjoner der det er krav om dette. Studenter som har mer enn 20 prosent fravær i undervisnings- og veiledningssituasjoner der det er krav om tilstedeværelse og aktiv deltakelse, meldes ikke opp til eksamen. Studenter som står i fare for å overskride fraværskvoten, får skriftlig melding om dette.

Arbeidskrav

Innfrielse og godkjenning av arbeidskrav danner forutsetningen for oppmelding til eksamen. Arbeidskrav vurderes til Godkjent/Ikke godkjent. Arbeidskrav skal være innfridd innen fastsatt(e) frist(er). Gyldig fravær dokumentert ved for eksempel legedokumentasjon, fritar ikke for innfrielse av arbeidskrav. Studenter som på grunn av sykdom eller annen dokumentert gyldig årsak ikke innfrir arbeidskrav innen fristen, kan få forlenget frist. Ny frist for innfrielse av arbeidskrav avtales i hvert enkelt tilfelle med den aktuelle læreren. Studenter som ikke innfrir arbeidskrav innen fastlagt frist og som ikke kan vise dokumentasjon for sykdom eller annen dokumentert gyldig årsak, får ikke forlenget frist.

Studenter som får vurderingen "Ikke godkjent" på hele eller deler av arbeidskravet avtaler selv ny vurdering av det aktuelle arbeidskravet med faglærer.

Alle arbeidskrav må være innfridd og resultat godkjent senest seks uker før avsluttende vurdering.

I studiet kunst og håndverk må følgende arbeidskrav være innfridd av studenten og resultatet godkjent av høyskolen før fordypningsoppgave kan gjennomføres:

- alle fagperioder i praktisk skapende arbeid må være vurdert til godkjent;
- én oppgave i kunst og formkultur;
- mappe i materiallære (se egen undervisningsplan for materiallære);
- gjennomføring av praksisopplæring med praksisoppgave.

Se undervisningsplaner for nærmere informasjon.

Faglærer gir faglig tilbakemelding på arbeidskravene. Fra arbeidskravene velger studenten ut tre oppgaver. Disse legges i mappen. I forbindelse med avsluttende vurdering trekkes ut én oppgave. Vurderingen av denne teller 40 prosent av sluttkarakteren (se avsnittet "Avsluttende vurdering").

Utvikling av mappe

Gjennom en dokumentasjon av praktisk-teoretisk arbeid fra fagperiodene skal studenten utvikle en mappe som viser studieprogresjon og aktivitet i læringsløpet. Mappen skal vise at sentrale læringsmål er nådd. Mappen skal inneholde tre oppgaver. Disse er del av arbeidskrav i studiet (se avsnittet "Arbeidskrav", over). En oppgave trekkes og vurderes i forbindelse med avsluttende vurdering (se avsnittet "Avsluttende vurdering", under).

Undervisningsplaner

Undervisningsplan utarbeides med utgangspunkt i fagplanen. Denne gir nærmere informasjon om blant annet krav om tilstedeværelse og aktiv deltakelse i undervisningen, tidspunkt for dette og arbeidskrav. Undervisningsplan deles ut ved semesterets/studiets begynnelse.

Vurdering

Det benyttes en karakterskala fra A til E for bestått (A er høyeste karakter og E er laveste) og F for ikke bestått.

Forutsetningen for oppmelding til eksamen (avsluttende vurdering) er:

- at alle arbeidskrav er innfridd og resultat godkjent,
- at studenter ikke har mer enn 20 prosent fravær i undervisnings- og veiledningssituasjoner der det er krav om tilstedeværelse og aktiv deltakelse (se avsnittet "Obligatorisk tilstedeværelse og arbeidskrav", over).

Avsluttende vurdering

Avsluttende vurdering omfatter følgende komponent som utgjør grunnlaget for sluttkarakteren:

1. **Vurdering av én oppgave trukket ut av mappen.** Vurderingen av denne gjøres av faglærer og teller 40 prosent av sluttkarakteren.
2. **Vurdering av fordypningsoppgave med praktisk og teoretisk arbeid.** Fordypningsoppgaven omfatter eget skapende arbeid med skriftlig fagteoretisk og fagdidaktisk drøfting. Oppgaven skal inneholde egenvurdering av prosess og produkt. Fordypningsoppgaven vurderes av ekstern og intern sensor. Denne komponenten utgjør 60 prosent av sluttkarakteren.

Resultatet fra de to komponentene i avsluttende vurdering slås sammen til én sluttkarakter som fremkommer på vitnemålet/karakterutskriften.

Avsluttende vurdering gjøres på grunnlag av følgende kriterier:

- studentens ferdighet i å innhente, utvikle og problematisere kunnskap og idéer;
- studentens ferdighet i å vurdere og bruke estetiske virkemidler;
- studentens ferdighet i å bruke hensiktsmessige materialer, teknikker og metoder;
- studentens ferdighet i dokumentasjon av og refleksjon knyttet til fagteoretiske og fagdidaktiske kunnskaper;
- studentens ferdighet i å dokumentere og presentere forsøks- og utviklingsarbeid systematisk og estetisk.

Praksisopplæringen må være bestått før vitnemål/karakterutskrift om bestått studium kan skrives ut.

Studenter som på grunn av gyldig fravær ikke avlegger én eller flere komponenter som inngår i ordinær eksamen, eller som får vurderingen F på én eller flere komponenter som inngår i slik eksamen, kan melde seg opp til utsatt/ny eksamen. Utsatt/ny eksamen arrangeres tidlig i påfølgende semester. Villkårene for å gå opp til utsatt/ny eksamen er behandlet i *Forskrift om eksamen ved høghskolen i Oslo*. Oppmelding til utsatt/ny eksamen gjøres skriftlig og sendes administrasjonen ved Avdeling for estetiske fag. Nærmere informasjon om tidspunkt for utsatt/ny eksamen finnes på nettstedet "Eksamen" på www.hio.no.

Ved fremstilling til utsatt/ny avsluttende vurdering i praktisk-estetiske arbeid leveres fordypningsoppgaven som til ordinær eksamen. Fordypningsoppgaven med praktisk og teoretisk arbeid skal være bearbeidet/forbedret i forbindelse med utsatt/ny eksamen – for eksempel på grunnlag av begrunnelsen for karakteren, og leveres institusjonene etter nærmere avtale. Studenten er selv ansvarlig for å ta kontakt med administrasjonen.

Lærerskikkethet

Lærerutdanningsinstitusjonen har ansvar for å vurdere om studenter som tar studiet som en del av lærerutdanningen er skikket for læreryrket. Studenter som viser liten evne i forhold til å mestre læreryrket, må så tidlig som mulig i utdanningen få vite hvordan de står i forhold til kravene om lærerskikkethet og eventuelt få råd og veiledning til å bedre disse forholdene eller få råd om å avslutte utdanningen. Konkrete beslutninger om skikkethet kan fattes gjennom hele studiet.

Skikkethetsvurderingen må bygge på en helhetsvurdering som omfatter både faglige, pedagogiske og personlige forutsetninger for å kunne fungere som lærer. (Se for øvrig forskriften som gjelder for skikkethetsvurdering i lærerutdanningen.)

Pensum

Pensum utgjør ca 2000 sider. Mindre justeringer av pensumlitteratur godkjennes av studieleder. Litteraturlisten med utvalgte pensumsider foreligger ved studiestart.

Praktisk-estetisk skapende arbeid og kunst og formkultur

Brockmann, Odd. 1994. *Om stygt og pent*. (134s.) Oslo: Cappelens forlag.

Coldevin, Axel. 1969. *Epoker i Europas stilhistorie*. Oslo: Aschehoug (ca.55 s.)

Cooper, Douglas. 1992. *Drawing and perceiving*. (200s.) New York: Van Nostrand Reinhold.

Danbolt, Gunnar. 1999. *Blikk for bilder. Formidling av billedkunst til barn og ungdom*. Oslo: Norsk kulturråd. (88 s.)

Danbolt, Gunnar. 1997. *Norsk kunsthistorie. Bilde og skulptur frå vikingtida til i dag*. Det norske samlaget. (Sidene 226 - 231, 243 - 259, 281 - 333, 345 - 377, 471 - 472, totalt 106 s)

- Gotfredsen, Lise. 1991. *Bildets formspråk*. (190s.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Gundersen, Asbjørn. 1998. *En enkel fargelære*. (120s.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauffe, Thomas. 1995. *Design (oppslagsbok)*. (175s.) Oslo: Cappelens forlag.
- Marceau, Jo (ed.). 1998. *Art, a world history*. London (ca.80 tekstsider)
- Pallesen, Lis. 2000. *Farver*. (70s.) København: Gyldendal Undervisning.
- Permin, Gertrud. 1998. *Fortæl med digitale billeder*. (162s.) København: Teknisk forlag.
- Skjeggestad, Edith. 2001. *Broder videre*. (ca.100s.) Oslo: Tell forlag.
- Sobocinski, Marek. 1999. *Form*. (205s.) Oslo: Yrkesopplæring
- Stang, Kaare. 1996. *Moderne tider. 1900-tallets stilarter i Norsk arkitektur, kunstindustri og design*. Oslo: Cappelen. (104 s.) NB! Utsolgt fra forlaget.
- Teigen, Tom. 1992. *Frihåndstegning*. Ad Notam Gyldendal (145 sider)
- Ørskov, Grethe. 1967. *Om skulptur og skulpturopplevelse*. (184s.) København: Borgen.
- Østby, Leif. 1977. *Norges Kunsthistorie*. Nærmere spesifisering ved studiestart. Oslo: Gyldendal. (59 s.)
- Diverse kompendier/stensiler ca.50s.

Fagdidaktikk og å være lærer

- Barsotti, Anna. 1997. *Skapende kommunikasjon i Reggio Emilia*. Pedagogiske Forum (110 s.)
- Engelstad, Arne. 2000. *Interart. Gjennom epokene med litteratur, bildekunst og musikk*. Fagbokforlaget (220 s.)
- Haabesland, Anny Å og Vavik Ragnhild. 2000. *Kunst og håndverk - hva og hvorfor*. Bergen: Fagbokforlaget. (318 sider)
- Johansen, B. A., Rathe, A. L. & Rathe J. 1997. *Mulighetenes barn i mulighetenes skole*. Praxis forlag. (160 s.)
- Læreplan for den 10-årige grunnskolen*. 1996. (s 9-84 og 190-203) Oslo: Kirke-, utdannings- og Forskningsdepartementet. (88 sider)
- Metodisk veiledning. Prosjektarbeid*. 1994. Oslo: Nasjonalt læremiddelsenter. (15 sider)

Veiledning L97. Kunst og håndverk 1997. Oslo: Kirke,- utdannings- og Forskningsdepartementet. (40 sider)

Diverse artikler, stensiler, kompendier. (ca.50 sider)

Tilleggsliteratur

Broen og den blå hesten. Handlingsplan for styrking av dei estetiske faga og kulturdimensjonen i skolen. 1995. Oslo. Kulturdepartementet, Kyrkje-, utdannings- og forskningsdepartementet..

Bokverk til kunst og håndverk i grunnskolen.

Amundsen, Britt Ring. 1995. *Strek og form.* (105 s.) Oslo: Tell forlag.

Arvedsen, Karsten & Illeris, Helene. 2000. *Samtidskunst og undervisning.* Center for billedpæd. Forskning ved Danmarks Pædagogiske Universitet. Institutt for æstetiske fag og medie pædagogik.

Berg, Knut (red.). 1981-83. *Norges Kunsthistorie, bind 1-7.*

Edwards. Betty. 1994. *Å tegne er å se.* Oslo: Grøndahl Dreyer

Cummings, Neil og Lewandowska, Marysia. 1998. *The value of things.* London: August/Birkhauser.

Hansen, Mogens. 1997. *Billedtænkning.* Forlaget Åløkke.

Juul, Ingrid og Skjeggstad, Edith. 1990. *Mønsterbygging.* Oslo: Yrkeslitteratur.

Koppers/Winter/Stapel. 1993. *Barn lærer å tegne. Hovedbok.* Yrkeslitteratur
Se også mange små temahefter til dette tegneverket.

Kruse, Bjørn. 1996. *Den tenkende kunstner.* Oslo: Universitetsforlaget.

Lucie Smith, Edward. 1990. *Kunstordbok.* London.

Lyngsnes, K. & Rismark, M. 1999. *Didaktisk arbeid.* Universitetsforlaget

May, Rollo. 1991. *Mot til å skape.* Oslo: Aventura

Nicolaides, Kimon. 1979. *Den naturlige måte å tegne på.* Oslo: Gyldendal

Paulsen, Brit. 1999. *Hvis sko fikk tær.* Aschehoug (101s.)

Skjeggestad, Edith. 1995. *Broderi*. Oslo: Tell forlag

Svabo, Bodil. 1991. *Stofftrykk*. Oslo: Tell forlag.

Søyland, Inger Marie og Odland, S E. 1999. *Kulturforståelse og estetiske uttrykksformer i fagene Kristendomskunnskap, med religions- og livssynsorientering og kunst og håndverk*. Oslo: Pensumtjenesten.

Wilkinson, John. 1999. *Tegning og maling*. Oslo: Teknologisk forlag.